

Nr 12.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående tilläggs pension åt förre vaktkonstapeln Jonas Arvid Schwan; given Stockholms slott den 3 december 1926.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Johan C. W. Thyren.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 december 1926.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Thyren anför:

Den 6 juli 1910 blev dåvarande vaktkonstapeln vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö Jonas Arvid Schwan under tjänstutövning överfallen av en tvångsarbetsfånge, som med ett järnspett tilldelade Schwan nio slag i huvudet. Schwan, vilken till följd av våldet råkade i stadigvarande svår sjukdom, har med anledning därav erhållit tjänstledighet längre och kortare tider intill den 1 januari 1920, från och med vilken dag han varit ledig i en följd. På framställningar av Schwan — som från och med den 1 februari 1914 överflyttades till tjänstgöring vid straffängelset i Stockholm och sedan den 1 april 1924 innehaft befattning såsom vaktkonstapel vid centralfängelset å Långholmen — har enligt särskilda Kungl. Maj:ts beslut medgivits, att Schwan under ledigheten finge bibehållas vid oavkortade löneförmåner.

Bihang till riksdagens protokoll 1927. 1 saml. 12 häft. (Nr 12—13.)

I samband med att fångvårdsstyrelsen med skrivelse den 21 januari 1925 till Kungl. Maj:t överlämnade en ansökning av Schwan att komma i åtnjutande av dylik förmån för viss del av år 1925, upptog styrelsen till behandling jämväl frågan om skyldighet för Schwan att avgå från tjänsten och om beredande åt honom av viss tilläggspension eller särskild ersättning. Fångvårdsstyrelsen anförde härutinnan i huvudsak följande:

Schwan, som vore född den 26 juni 1873, hade inträtt i statens tjänst den 1 november 1892 och i fångvårdens tjänst den 1 maj 1900 samt konstituerats till vaktkonstapel den 25 november 1904. Alltsedan den 1 januari 1920 hade han åtnjutit oavbruten ledighet för sjukdom. Då Schwan enligt av vederbörande fängelseläkare avgivet intyg måste anses vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen, vore han således, med tillämpning av 6 § c) i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension, skyldig att avgå från tjänsten.

Om Kungl. Maj:t under berörda omständigheter skulle finna Schwans ansökning att få kvarstå i tjänsten med oavkortad lön ej kunna bifallas, hemställde styrelsen att, då Schwan uppenbarligen vore i följd av de svåra skador, som han i tjänsten erhållit, försatt i synnerligen ömmande belägenhet och därvid beroende av en oavsläpplig, för Schwans ekonomi betungande läkarvård, tilläggspension till skäligt belopp måtte utverkas åt Schwan. Därest sådan tilläggspension ej kunde erhållas, finge fångvårdsstyrelsen, under erinran om bestämmelserna i lagen om försäkring för olycksfall i arbete den 17 juni 1916, § 6, rörande den högre livränta, som utginge där den skadades tillstånd krävde särskild vård, hemställa, att Schwan för framtiden bereddes den förmånen, att han skulle äga utöver honom tillkommande pension utfä gottgörelse för läkarbehandling och läkemedel, jämväl specialistvård, som för hans i tjänsten ådragna sjukdom visades vara påkallad.

Vid framställningen var fogat ett av fängelseläkaren vid centralfängelset å Långholmen den 12 januari 1925 utfärdat intyg att Schwan, som lede av nervsjukdom (traumatisk neuros) ådragen genom överfall i tjänsten år 1910, på grund därav måste anses oförmögen att för framtiden inom fångvården behörigen förrätta sin tjänst.

Statskontoret, som hördes i ärendet, anförde i ett den 4 mars 1926 avgivet utlåtande, att Schwan jämlikt bestämmelserna i 6 § c) eller d) i förutnämnda lag den 11 oktober 1907 vore skyldig att avgå från tjänsten; och hemställde statskontoret, med förmälan att pensionsunderlaget för Schwan utgjorde 1,716 kronor, att avkortad pension måtte beviljas honom med belopp, som svarade mot det antal tjänstår, Schwan ägde tillgodoräkna sig.

I fråga om det av fångvårdsstyrelsen väckta förslaget om tilläggspension eller särskild ersättning åt Schwan yttrade statskontoret i sitt berörda utlåtande följande:

I syfte att lätta Schwans ekonomiska bekymmer och bereda honom möjlighet att genom anlitande av speciell läkarbehandling lindra följderna av den honom tillfogade skadan hade fångvårdsstyrelsen föreslagit, att åt honom skulle utverkas en tilläggspension till skäligt belopp. För sin del ansåge statskontoret i viss mån betänkligt att på sådant sätt bereda hjälp åt Schwan; och då en tilläggspension i detta fall knappast skulle kunna ifrågasättas till

högre belopp än att pensionsförmånen i sin helhet därigenom uppbringades till 1,716 kronor, motsvarande den pension som skulle hava till Schwan utgått, om olycksfallet träffat honom under tid, då det nuvarande pensionsunderlaget gällt för honom, torde den sålunda åsyftade hjälpen näppeligen kunna anses bliva tillräckligt effektiv. Med hänsyn till den svåra skada, som under tjänstutövning drabbat Schwan, torde det icke kunna förnekas, att starka billighetsskäl talade för att, så länge Schwan vore i behov av specialbehandling, honom bereddeshjälpt till bestridande av de eljest för honom säkerligen alltför betungande kostnaderna därför; och ville statskontoret ifrågasätta, huruvida icke lämpligen en sådan anordning borde i detta fall vidtagas, att, sedan Schwan, efter erhållet avsked, i början av varje år undersökts av verksläkare vid fångvården och denne funnit honom fortfarande vara i behov av specialbehandling, ersättning för vad Schwan visade sig hava utgivit för sådan behandling finge till honom utgå av fångvårdens medel, dock för år räknat ej utöver visst belopp, förslagsvis 600 kronor. För en sådan användning av fångvårdsmedlen torde emellertid, när det gällde en från verket avgången befattningshavare, erfordras riksdagens medgivande.

Ärendet anmäldes för Kungl. Maj:t den 12 november 1926, därvid Kungl. Maj:t, under åberopande av 6 § e), 7 § samt 13 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension ävensom 3 § i kungörelsen den 12 juni 1925 (nr 277) om ändrad lydelse i vissa delar av 1, 2 och 3 §§ i kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 456) med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension, förklarade Schwan skyldig att avgå från den av honom innehavda vaktkonstapelsbefattningen samt berättigad att från och med dagen näst efter den, då avgången komme att äga rum, under återstående livstiden åtnjuta avkortad pension till belopp av 1,670 kronor årligen att utgå enligt bestämmelserna i förenämnda lag och kungörelse.

Vidkommande frågan om beredande åt Schwan av tilläggspension eller särskild ersättning för kostnader för läkarbehandling m. m. förklarade Kungl. Maj:t genom samma beslut sig vilja framdeles meddela besked.

Jag anhåller nu att få ånyo anmäla sistnämnda fråga och får då till en början meddela, att enligt vad fångvårdsstyrelsen upplyst, styrelsen den 22 november 1926 beviljat Schwan avsked från och med den 1 december 1926.

Vidare torde böra erinras, att Kungl. Maj:t genom särskilda beslut den 17 mars och 8 september 1911 tillerkänt Schwan i anledning av det honom under tjänstgöring övergångna våldet dels en gratifikation av 725 kronor, innefattande — förutom gottgörelse för mistade avlöningsförmåner under år 1910 m. m. — jämväl bidrag till kostnader för Schwans behandling å lämplig sjukvårdsanstalt, dels ock ytterligare ett belopp av 300 kronor för dylik behandling.

Till närmare upplysning om Schwans sjukdom och hans nuvarande tillstånd torde här få intagas följande i ärendet företedda utlåtande av överläkaren G. Kahlmeter:

»Vaktkonstapel Jonas Arvid Schwan anställd hos Kungl. Fångvårdsstyrelsen har från och med november 1910 och fortfarande av mig åtnjutit behandling för 'traumatisk neuros', vilken skada uppgeres hava uppstått till följd av olycksfall den 6 juli 1910; och har han på grund av skadan varit oförmögen att utföra sitt vanliga eller annat verkligt arbete under tiden från och med 6 juli 1910 och fortfarande med undantag av kortare tider då han försökt återta arbetet (senast 1919).

Undersökning den 16 juli 1925.

Blev den 6 juli 1910 under arbete som arbetsförmän för fångarna på Svartsjö överfallen bakifrån av en fånge, som med ett järnspett tilldelade Schwan 9 slag i huvudet. Schwan förlorade genast vid första slaget medvetandet och har intet tydligt minne av misshandeln. Kom till medvetande efter några minuter och kunde stappla bort från platsen för överfallet. Låg ett par veckor till sängs. Hade 9 sår i huvudsvålen intill benet. Blödde genom bägge öronen; om näsblödning förekom minns Schwan ej. Vid uppstigandet från sjukbädden inställde sig genast de symtom vilka sedan fortsatt oförändrade genom alla år, yrsel, darrning, sömnlöshet, huvudvärk o. s. v. Försökt återta arbetet flera gånger, i allmänhet endast kunnat arbeta några veckor, en gång några månader, och måste sluta därför att alla symtom förvärrades.

Var före överfallet fullt frisk. 'Aldrig varit sjuk förut'. Inga nervsjukdomar i släkten, icke visat tecken till nervositet eller inbundenhet förut. Aldrig brukat ha huvudvärk. Ej haft lues; alltid varit absolutist. Haft lugnt och jämnt lynne, skött sig utmärkt i arbetet och ansågs av befälet lämplig för svåra fångar.

De symtom, Schwan under alla de år jag då och då haft tillfälle undersöka honom (sedan 1910) lidit av, ha varit dels en mycket stegrad uttrötbarhet dels en ökad retbarhet, båda märkbara såväl på somatiskt som psykiskt område. Bliir mycket fort trött av såväl kroppsarbete som av intellektuell ansträngning. Orkar t. ex. ej gå mer än 10 à 15 minuter, orkar ej säga ved o. s. v., ej läsa en tidning annat än rubrikerna, ej deltaga i ett samtal med flera personer. Tröttheten yttrar sig dels i allmän kraftlöshetskänsla dels i ökad huvudvärk, dels i yrsel och darrning i hela kroppen (lätt att objektivt konstatera).

Vid somatisk undersökning företer Schwan ingenting anmärkningsvärt annat än tremor i fingrar och tunga (ej ögonlock) samt stegrade senreflexer överallt. Han har medelgott hull och muskulatur, dock cirka 15 kilogram magrare än förr. Ansiktsuttrycket är lidande och han ser trött ut. Han klagar över förut beskrivna symtom: yrsel, ständig huvudvärk, dålig sömn och darrning såväl synbar som 'inre'. Ingen uttalad ängslan, ingen rädsla. Romberg tydl. men svagt positiv. Är 'fumlig' i fingrarna men ingen uttalad ataxi. En viss slöhet otvivelaktig.

Hos Schwan föreligger en sedan 15 år fullständigt oförändrad bild av närmast neurastenisk typ. Han är givetvis att närmast rubricera som en 'traumatisk neuros' enligt gammal terminologi (Oppenheim). Emellertid torde det numera, särskilt efter världskrigets erfarenheter, vara med tämligen stor säkerhet visat att vid så svåra skador å skallen som i detta fall ofta föreligger en hel del organiska skador å hjärnan i form av miliära nekroser och blödningar, varför man i dylika fall ej kan utesluta att kvarstående symtom bero på organiska skador, ehuru inga somatiska utfallssymtom från hjärnan kunna påvisas. Vare därmed hur som helst, torde prognosen för symtomens försvinnande vara absolut dålig, även om symtomen skulle vara

av funktionell art. Att Schwan, som under 15 år varit oförmögen till praktiskt taget allt arbete, någonsin skulle kunna återtaga tjänst som vaktkonstapel anser jag fullständigt uteslutet. Möjligen kan han tänkas orka med något ytterst lätt arbete (icke nattarbete). Att Schwans sjukdom är att anse som direkt följd av det överfall, för vilket han var utsatt den 6 juli 1910, anser jag otvivelaktigt.

Ovanstående allt intygas på heder och samvete.

Stockholm den 16 juli 1925.

Gunnar Kahlmeter

Medicine doktor, överläkare.»

Riksförsäkringsanstalten har i utlåtande den 21 juli 1925, under hänvisning till vad Kahlmeter anfört, förklarat sig finna den Schwan tillfogade skadan — som måste anses hava uppkommit till följd av olycksfall i arbete — böra anses hava medfört en för framtiden bestående nedsättning i Schwans arbetsförmåga, motsvarande 75 procent av normal arbetsförmåga.

Direktören vid centralfängelset å Långholmen har beträffande Schwans förhållanden lämnat följande upplysningar:

Under år 1911 hade Schwan undergått behandling vid Kneippkuranstalten vid Borg med ekonomiskt understöd från staten. Vistelsen därstädes under omkring 6 månader hade enligt Schwans uppgift medfört en utgift för honom av lågt räknat omkring 1,000 kronor utöver statsbidraget. Senare hade han under 5 år nödgats för elektrisk massage- och ljusbehandling utgiva omkring 100 kronor årligen. Hans tillgångar hade ej medgivit större utbetalningar för sådana ändamål, huru välbehövlig än en mera omfattande behandling varit. Sedan år 1925 hade han icke haft råd kosta på sig någon hjälp till lindring i sina nervsmärtor. Ehuru Schwan fått åtnjuta full lön under hela sjukdomstiden, hade dock hans ekonomi genom utlägg för läkarvård m. m. varit klen. Han företedde ock en bild av det djupaste lidande och kunde icke ett ögonblick frigöra sig från det svårmod, som med åren alltmer bemäktigat sig honom.

Schwan, som vore gift, hade att draga försorg om en åldrig moder, varförutom han under flera år måst bekosta fostran och vård åt en yngre syster till sin hustru.

Schwan vore fullständigt obrukbar till varje slags arbete eller sysselsättning och vore utsatt för ständiga nervsmärtor, som berövade honom sömnen samt inskränkte hans rörelseförmåga, så att han för svindelanfall ej numera kunde taga ett steg utan att hava någon vid sin sida. Även blotta talandet vore för honom en plåga. Han erfore därvid skärande känslor i huvudet.

Det föreliggande fallet måste förvisso anses vara synnerligen ömmande. Av utredningen framgår, att Schwan på grund av det honom under tjänstutövning övergångna våldet och därav förorsakade skador är praktiskt taget fullständigt oförmögen att uträtta något slags arbete samt att han dessutom lider av en av våldet uppkommen, enligt allt att döma obotlig, svår nervsjukdom. Genom det i överensstämmelse med gällande föreskrifter Schwan meddelade avsked från tjänsten hava hans inkomster av statsmedel, bortsett från dyrtidstillägg, minskats från 3,300 kronor — Schwans avlöning vid avskedet — till 1,670 kronor eller således med 1,630 kronor för år. Då han

Departements-
chefen.

redan förut haft svårt att få inkomsterna att räcka till på grund av utgifter för sjukvård och dylikt, synes uppenbart att Schwan numera, urståndsatt som han är att genom arbete erhålla någon förtjänst vid sidan om pensionen, befinner sig i ett verkligt betryck. Att anlita erforderlig behandling för vinnande av lindring i sjukdomen torde icke längre vara honom möjligt. Från staten har Schwan icke fått annat bistånd i sådant hänseende än vad som år 1911 beviljats honom för vistelse vid ovannämnda vattenkuranstalt. Någon som helst gottgörelse för de alltjämt kvarstående kroppsliga och psykiska lidanden, som blivit en följd av det Schwan övergångna våldet, har han icke erhållit vare sig av gärningsmannen — som, enligt vad jag inhämtat, icke längre är i livet — eller av staten. Starka billighetsskäl synas mig alltså tala för att statsmakterna nu träda hjälpande emellan och bereda Schwan särskilt understöd.

I fråga om formen härför har fångvårdsstyrelsen hemställt om utverkande åt Schwan av antingen tilläggspension eller ock ersättning för läkarbehandling m. m. Statskontoret har anslutit sig till det senare av dessa alternativ och föreslagit tilldelande av ersättning åt Schwan för vad han visat sig hava utgivit för specialbehandling intill ett belopp av 600 kronor om året.

För egen del anser jag mig med hänsyn till de föreliggande, särskilt behjärtansvärda omständigheterna böra biträda fångvårdsstyrelsens förslag om tilläggspension åt Schwan. Tilläggspensionens belopp synes böra så utmätas, att därigenom tillförsäkras Schwan möjlighet att anlita behövlig läkar- och specialbehandling samt tillika beredes honom någon ersättning för hans av sjukdomen vållade lidanden. Vid övervägande härav har jag funnit ett årligt belopp av 1,000 kronor vara skäligt. Liksom den Schwan genom Kungl Maj:ts ovannämnda beslut tillförsäkrade pensionen torde tilläggspensionen böra utgå från och med den 1 december 1926.

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förre vaktkonstapeln Jonas Arvid Schwan må från och med den 1 december 1926 under sin återstående livstid uppbära — utöver honom författningsenligt tillkommande pension — en pension från allmänna indragningsstaten av 1,000 kronor för år.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skall till riksdagen avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
H. Stefenson.